

**ЦАГДААГИЙН БАЙГУУЛЛАГААС ХАРАА ХЯНАЛТГҮЙ ХҮҮХЭДЭД ҮЗҮҮЛЖ БУЙ
ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, ТУЛГАМДАЖ БАЙГАА АСУУДАЛ
ТҮҮНИЙГ БОЛОВСРОНГУЙ БОЛГОХ НЬ**

Дашнямын Гандолгор

Дотоод хэргийн их сургуулийн магистрант

Нийслэлийн цагдаагийн газрын харьяа хүүхэд хамгаалал халамжийн төв нь амьдралын хүнд нөхцлийн улмаас гэр орон, эцэг эхтэйгээ хамт амьдрах боломжгүй болж гэр орноосоо дайжин нийслэл хотын гудамж талбай, олон нийтийн газраар тодорхой зорилгогүй хараа хяналтгүй тэнүүчлэн орц хонгил, дулааны траншейгаар хоног төөрүүлэн амьдарч байгаа эцэг эхдээ хайхрагдахаа байсан хаягдмал, тэнэмэл, эмзэг бүлгийн, асран хамгаалагчгүй болон төөрсөн хүүхдүүдийг цуглуулж тэднээс анкет тодорхойлолт, тэмдэглэл, гарын хээний дардас, фото зураг авч хувийн хэрэг нээн баримтжуулан байрлуулж, тэдний эцэг эх, асран хамгаалагчийн оршин суугаа хаягийг олж тогтоон хүүхдийг нь эцэг эх, асран хамгаалагчид нь хүлээлгэн өгч хүүхдийн эдэлж чадахгүй байгаа алдагдсан эрхийг нь сэргээлгэх үүрэгтэй¹.

Цагдаагийн байгууллага хуулиар хүлээсэн чиг үүргийн хүрээнд хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах, хүүхэд гэмт хэрэг үйлдэх, гэмт хэрэгт өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх бодлогыг, Нийгмийн хэв журам хамгаалах газар, аймаг, нийслэл, дүүргийн цагдаагийн газар, хэлтсийн хүүхдийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх асуудал хариуцсан 70 гаруй алба хаагчтайгаар хэрэгжүүлэн ажиллаж байна. НЦГ-ын дэргэдэх хүүхдийн халамж үйлчилгээний төв нь Цагдаагийн төрөл, мэргэжлийн албадад чиглэл, зөвлөмж хүргүүлэх зэргээр дотоод ажлуудыг байнга зохион байгуулдаг. Цагдаагийн байгууллагаас иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах үүднээс “Цагдаагийн байгууллагын үйлчилгээний стандарт”-д нийцүүлэн НЦГ-ын харьяа Хүүхдийн халамж үйлчилгээний төвийг 2010 онд “Хүүхэд хамгаалал, хаяг тогтоох төв” болгон өөрчилсөн.

Өнөөдөр хүүхэд гэмт хэрэг үйлдэх, аливаа хүчирхийлэл, ялангуяа гэмт хэргийн халдлагад өртөж, амь нас, эрүүл мэнд, сэтгэл санаа, эд хөрөнгөөрөө хохирох явдал тогтвортой буурахгүй байгаа байдал ажиглагдаж байна.

Сүүлийн 4 жилд (2007-2010 он) насанд хүрээгүй хүмүүсээс 2874 гэмт хэрэг үйлдэж, 4367 хүүхэд холбогдсон, 4342 хүүхэд гэмт хэргийн халдлагад өртөж хохирсоны 434 буюу 10.0 хувь нь нас барсан, 2473 буюу 57.0 хувь нь хөнгөн, хүндэвтэр, хүнд хэлбэрээр гэмтэл авсан байна².

Манай улсын хүн амын 33.0 хувь нь хүүхэд буюу 18 насанд хүрээгүй хүмүүс³ байгаа юм. Хүүхэд гэмт хэргийн халдлагад өртсөн эрсдлийг тооцож үзэхэд 10000 хүүхэд тутамд хохирсон 11.78 хувь, нас барсан 0.95 хувь, гэмтсэн 6.28 хувь байна. Үүнээс дүгнэн үзэхэд хүүхдийн эрх ашиг хохирох, амь наснаа алдах, эрүүл мэндээрээ хохирох эрсдэл өндөртэй байна гэж үзэж болно.

2010 онд Гэмт хэргийн халдлагад 1066 хүүхэд өртөж хохирсоны 86 буюу 8.1 хувь нь нас барж, 568 буюу 53.3 хувь нь гэмтсэн байна. Нас барсан 86 хүүхдийн 48 нь 7 хүртэлх насны, 25 нь 8-13 насны, 13 нь 14-17 насны хүүхдүүд байгаа ба өртсөн гэмт хэргийн төрлөөр авч үзвэл бусдыг амиа хорлоход хүргэх хэрэгт 43, зам тээврийн осол, хэрэгт 29, бусдыг болгоомжгүй алах хэрэгт 7, хүнийг санаатай алах хэрэгт 2, өвчтөнд тусламж үзүүлэхгүй байх хэрэгт 1, хүчиндэх хэрэгт 1, бусад хэрэгт 3 өртөж нас баржээ⁴.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас гэмт хэргийн халдлагад өртөж хохирсон 28 хүүхэд байна. Үүний 12 нь төрсөн, 1 нь үрчилж авсан, 15 нь дагавар хүүхэд байгаа юм. Хүчингийн гэмт хэргийн хохирогч нь бага насны, сургуулийн өсвөр насны хүүхдүүд олонтаа байна. 17 нас хүртэлх 152 хүүхэд хүчингийн гэмт хэрэгт өртөж, бие махбодь, сэтгэл санааны хувьд хохирсон байна. Насаар нь ангилвал 7 хүртэлх насны 13, 8-13 насны 46, 14-17 насны 93, хүүхэд хохирсон байна. Эдгээр хүүхдүүдийн 118 нь сургуулийн сурагч, 7 нь сургууль завсардсан охидууд байна⁵.

¹ Хараа хяналтгүй хүүхдийг түр саатуулах тухай хууль., УБ 2000 он., www.legalinfo.mn

² Цагдаа олон нийтийн хамтын ажиллагааны TSONHA.MN сайтаас

³ Улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас гаргасан статистик

⁴ Насанд хүрээгүй хүмүүсээс үйлдэж буй гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөл ЦЕГ-аас гаргасан статистик дээр хийсэн судалгаа. Tsonha.mn сайтаас. 2011 он

⁵ Насанд хүрээгүй хүмүүсээс бэлгийн хүчирхийлэлд өртөж буй өнөөгийн байдал, тулгамдсан асуудал илтгэлээс. Хүүхэд хамгаалал, хаяг тогтоох төвийн нийгмийн ажилтан, цагдаагийн ахмад Ц.Нарантуяа. УБ хот. 2011 он.

Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл үйлдэгдсэн ч, тэдний эрүүл мэнд, амь насанд аюул занал тулгараагүй л бол мэдээлэгддэггүй, бүртгэгддэггүй, далд нууц үлддэг асуудал хэвээр оршин байна.

2011 онд Насанд хүрээгүй хүмүүсээс 245 гэмт хэрэг үйлдэгдэж, 92 хэргээр буюу 60.1 хувиар өсч, 517 хүүхэд холбогдон шалгагдсан байна. Гэмт хэргийн халдлагад 457 хүүхэд өртөж хохирсоны 65 нь 7 хүртэлх, 126 нь 8-13 насны, 266 нь 14-17 насны хүмүүс байна. *Үүний дотор хүчиндэх гэмт хэрэгт 69 хүүхэд хохирсоны 6 нь 7 хүртэлх, 20 нь 8-13 насны, 43 нь 14-17 насны хүмүүс байгаа ба бэлгийн дур хүслээ ёс бусаар хангах хэрэгт 7 хүүхэд хохирчээ*⁶.

Эцэг, эхчүүдийн хүүхдүүддээ тавих анхаарал халамж сул, хаана юу хийж цагийг өнгөрөөж байгааг мэддэггүй, сургууль завсардалт, гэр бүлийн таагүй орчин, хүчирхийлэл, таагүй уур амьсгал, гэр бүлийн салалт, насанд хүрэгчдийн үлгэргүй байдлаас шалтгаалан хүүхэд залуучууд бусдад уруу татагдаж, гэмт хэрэгт холбогдох, хууль эрхийн мэдлэг дутмаг, санамсар болгоомжгүйгээсээ гэмт хэрэг үйлдэх, гэмт хэргийн хохирогч болж, амь нас эрүүл мэндээрээ хохирох явдал их гарч байна. Иймд хүүхдийн эрхийг хамгаалж, хангах асуудал өнөөдөр чухлаар тавигдаж байгааг дээрх судалгаанаас харж болох ба цаашид хүүхдийн эрхийн эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна. Хүүхдийн эрх, хүүхдийг гэмт хэргийн хохирогч болон оролцогч болохоос урьдчилан сэргийлэхэд цагдаагийн байгууллагаас гүйцэтгэж буй үүрэг үлэмж их юм.

Судлаачийн зүгээс тус өгүүллээрээ цагдаагийн байгууллагаас хүүхдийн эрхийн талаар явуулж тодорхой үйл ажиллагаанд анхаарлаа хандуулж статистик тоо баримтанд үндэслэн дүн шинжилгээ хийж өнөөгийн байдал, цаашид боловсронгуй болгох асуудлын талаар өөрийн байр суурийг илэрхийлэхийг хичээсэн юм. Ингээд эхлээд цагдаагийн байгууллагаас хараа хяналтгүй хүүхдэд үзүүлж буй үйлчилгээний өнөөгийн байдлын талаар авч үзье.

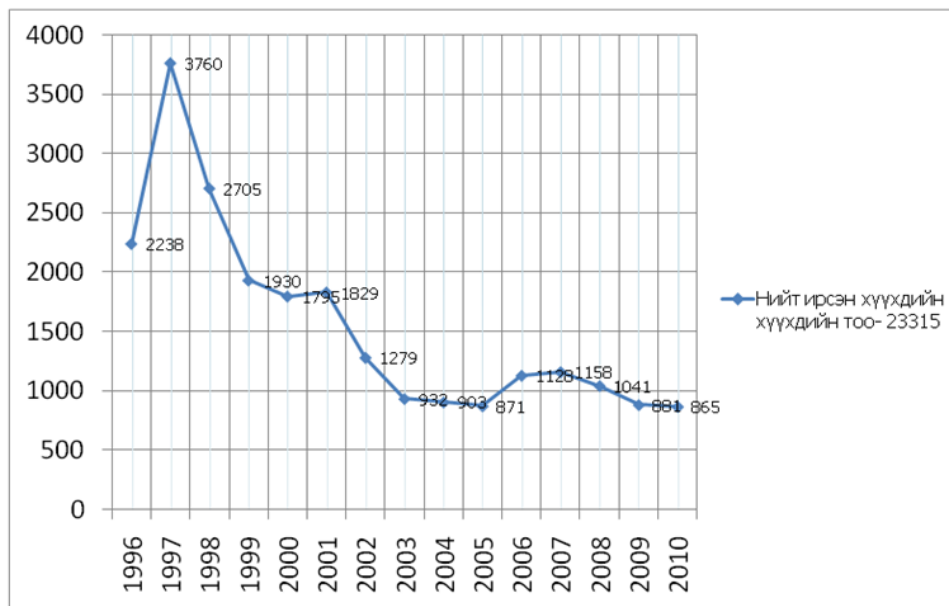
Цагдаагийн байгууллагаас хараа хяналтгүй хүүхдийн талаарх үйл ажиллагаа явуулахдаа дараахь хууль тогтоомжид тулгуурлан хуулиар олгогдсон үүргээ хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

1. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль,
2. Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай хууль,
3. Хараа хяналтгүй хүүхдийг түр саатуулах тухай хууль,
4. Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 3-р заалт,
5. Монгол улсын Засгийн газрын 2002 оны 245 дугаар тогтоолоор батлагдсан Хүүхдийн хөгжил хамгааллыг сайжруулах үндэсний хөтөлбөр батлах тухай,
6. Засгийн газрын 2005 оны 234 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Хүн худалдаалах ялангуяа хүүхэд, эмэгтэйчүүдийг бэлгийн мөлжлөгийн зорилгоор ашиглахаас хамгаалах үндэсний хөтөлбөр,
7. Монгол улсын Засгийн газрын 1994 оны 91-р тогтоолын 2-р хавсралтаар батлагдсан Хараа хяналтгүй хүүхдийг саатуулах байрны дэглэм журам, Улсын нийгмийн хамгаалал,
8. Хөдөлмөрийн сайдын 2005 оны 29 тоот тушаалаар батлагдсан
9. Хүүхдийн асрамж халамжийн байгууллагуудын мөрдөх үлгэрчилсэн дүрэм,
10. Хүүхэд асрамж, халамж хамгааллын үйлчилгээ үзүүлж буй байгууллагуудад тавих нийтлэг шаардлага стандарт зэрэг хууль эрхийн актууд болно.

Цагдаагийн байгууллага дээрх хууль эрхийн актыг чанд даган мөрдөж хүүхдийг гэмт хэрэг, осол зөрчилд орохоос урьдчилан сэргийлж хараа хяналтгүй тэнэмэл хүүхдийг цуглуулах нэгдсэн үйл ажиллагааг өнгөрсөн онд 42 удаа зохион явуулж гудамж талбай, олон нийтийн газар хараа хяналтгүй хэсүүчлэн явсан 475 хүүхдийг авч ирж анкет, тодорхойлолт, гарын хээний дардас авч хувийн хэрэг нээн гэмт хэрэгт холбогдохоос урьдчилан сэргийлж, ухуулга яриа хийж, ар гэр, асран хамгаалагчид 726 хүүхдийг хүлээлгэн өгч, үр хүүхдээ тэнүүчлүүлэн гуйлга гуйлгуулсан иргэдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагын талаар санамж бичиг өгсөн зэрэг олон талт ажиллагаа явуулж буй ч хэдий боловч үр дүнгийн хувьд төдийлөн хагалтгүй байна. Тус төв нь 1996 оноос хойш хүлээн авсан хараа хяналтгүй хүүхдийн тоон статистикийг графикаар авч үзвэл:

⁶ Насанд хүрээгүй хүмүүсээс үйлдэж буй гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөл ЦЕГ-аас гаргасан статистик дээр хийсэн судалгаа. tsonha.mn сайт. 2011 он

Хүүхэд хамгаалал, хаяг тогтоох төвд ирсэн нийт хүүхдүүдийн график судалгаа

Дээрх статистикаас харахад хараа хяналтгүй хүүхэд ихсэх шалтгаан нь нийгмийн байдлаас ихээхэн хамааралтай болох нь ажиглагдаж байна. Тухайлбал 1996-1999 оны хооронд хараа хяналтгүй хүүхдийн тоо хэт өссөн нь тухайн үед эдийн засаг сул дорой байсантай ч шууд уялдаа холбоотой юм.

Харин сүүлийн жилүүдэд хараа хяналтгүй хүүхдийн тоо жилээс жилд буурч байгааг⁷ бид НЦГ-ын дэргэдэх хүүхдийн халамж үйлчилгээний төвөөс гаргасан дараахь тоон судалгаанаас харж болно. Энэ нь хэдийгээр сайшаалтай боловч 1995-1999 он хүртэлх их хэмжээгээр гудамжинд хараа хяналтгүй хүүхдүүд насанд хүрсэн, нөгөө талаар эдийн засаг, нийгмийн бага боловч таатай өөрчлөлтийн үр дүнгээс шууд хамааралтай болов уу. Түүнчлэн 2010 онд гэхэд л НЦГ-ын дэргэдэх хүүхдийн халамж үйлчилгээний төвд байрлаж байгаад насанд хүрсэн 30 иргэнийг бүртгэн гаргаж Хүүхдийн төлөө газарт хүргүүлсэн байна.

Хүүхдийн халамж үйлчилгээний төв болон асрамжийн газраар хүмүүжээд гардаг хэдий ч насанд хүрээд эдгээр иргэд орох орон, амьдрах байр орон, эрхлэх ажил байхгүй зэрэг амьдралын наад захын хэрэгцээгээ хангаж чадахгүй байдалд ордог. Амьдралын хүнд нөхцөлөөс болон дахин гудамж, талбай, орц хонгил, траншейгаар тэнүүчлэн, архидаг согтуурах, хулгай, дээрэм хийх зэргээр гэмт хэрэг үйлдэх зэргээр амьдарахад хүргээд байгаа юм.

ЦЕГ-ын даргын 2006 оны 150 тоот тушаалаар батлагдсан цагдаагийн хийж гүйцэтгэх үйл ажиллагааны тактикийг хэрэгжүүлэх аргачлалыг батлах тухай ЦЕГ-ын даргын 2009 оны 403 тоот тушаалаар батлагдсан үйлчилгээний стандарт ЦЕГ-ын даргын 2008 оны 08 тоот тушаалаар батлагдсан цагдаагийн албан хаагчийн ёс зүйн дүрэм зэргийг бие бүрэлдэхүүнээр судлуулж мөрдөж хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Иргэдэд хүүхдийг нь хүлээлгэн өгөхдөө төвийн албан хаагчдийн харилцааны байдал ёс зүйн талаархи үнэлгээ дүгнэлт авч, ажлыг дүгнэх үзүүлэлтэнд шалгуур үзүүлэлт болгон оруулж дэвшүүлэн ажиллаж байна. Тус төвөөс хүүхдээ хүлээн авсан 728 эцэг эх, асран хамгаалагчдаас албан хаагчдийн зан харицаа үйлчилгээний талаар үнэлгээ өгүүлэв. Нийт 691 үнэлгээ өгөдсөний 95% нь онц сайн гэсэн дүн өгсөн нь тус төв нь албан сургалтыг чанаржуулж, алба хаагчдийн мэргэжлийн мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэхэд онцгой анхаарч ажилладаг болохыг харуулсан тоон үзүүлэлт юм.

Нийслэл хотын гудамж, талбай олон нийтийн газраар тодорхой зорилгогүй, сэлгүүцсэн тэнэмэл байдлаар амьдарч байгаа хүүхдүүдийг гэмт хэрэгт орохоос урьдчилан сэргийлэх,

⁷ НЦГ-ын дэргэдэх хүүхдийн халамж үйлчилгээний төвөөс гаргасан статистик 2010 оны байдлаар

сэрэмжлэн нэгдсэн үйл ажиллагааг 42 удаа зохиож 475 хүүхдийг тус төвд авчирч, анкет тодорхойлолт, гарын хээний арчдас авч хувийн хэрэг нээж байрлуулан халамж үйлчилгээнд хамруулсан нь хүн ам цөөн манай орны хувьд хараа хяналтгүй хүүхэд нэлээд их байгаа нь сэтгэл эмзэглэм асуудал болоод байна.

Иймээс хараа хяналтгүй хүүхдийг хамгаалах үйл ажиллагааг өргөтгөх, халамж асрамжийн үйлчилгээ эрхэлж буй байгууллагуудын үйл ажиллагааг сайжруулах талаар арга хэмжээ авах, хүүхэд хамгааллыг эрх зүйн зохицуулалтын хувьд ч боловсронгуй болгох шаардлага үүдэн буй болж байна.

Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль, хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай хууль, хараа хяналтгүй хүүхдийг түр саатуулах тухай хууль, цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийн 20.3 МУ-ын Засгийн газрын 2002 оны 245 тоот тогтоолоор батлагдсан хүүхдийн хөгжил хамгааллыг сайжруулах үндэсний хөтөлбөр батлах тухай, Засгийн газрын 2005 оны 34 тоот тогтоолоор батлагдсан хүн худалдаалах ялангуяа хүүхэд эмэгтэйчүүдийг бэлгийн мөжлөгийн зорилгоор ашиглахаас хамгаалах үндэсний хөтөлбөр, МУ-ын Засгийн газрын 1994 оны 91 тоот тогтоолын 2-р хавсралтаар батлагдсан хараа хяналтгүй хүүхдийг саатуулах байрны дэглэм журам, улсын нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн сайдын 2005 оны 29 тоот тушаалаар батлагдсан хүүхдийн халамжийн байгууллагуудын мөрдөх үлгэрчилсэн дүрэм, хүүхэд асрамж халамж, хамгааллын үйлчилгээ үзүүлж буй байгууллагуудад тавих нийтлэг шаардлага, стандарт зэргийг хэрэгжүүлж хүүхдийг гэмт хэрэг, эрх зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлж хараа хяналтгүй тэнэмэл хүүхдийг цуглуулах нэгдсэн үйл ажиллагааг 42 удаа зохион байгуулж олон нийтийн газар хараа хяналтгүй тэнүүчлэн явсан 475 хүүхдийг авчирч, анкет тодорхойлолт, гарын хээний дардас авч хувийн хэрэг нээн гэмт хэрэгт холбогдохоос урьдчилан сэргийлж 728 хүүхдийг хүлээлгэн өгч, үр хүүхдээ тэнүүчлүүлэн гуйлга гуйлгуулсан иргэдэд хүлээлгэх эрүүгийн хариуцлагын талаар санамж бичиг өгчээ.

Сүүлийн 4 жилд (2007-2010 он) насанд хүрээгүй хүмүүсээс 2874 гэмт хэрэг үйлдэж, 4367 хүүхэд холбогдсон, 4342 хүүхэд гэмт хэргийн халдлагад өртөж хохирсоны 434 буюу 10.0 хувь нь нас барсан, 2473 буюу 57.0 хувь нь хөнгөн, хүндэвтэр, хүнд хэлбэрээр гэмтэл авсан байна. Хүүхдийг гэмт хэрэг эрх зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, тэднийг гэмт хэргийн хохирогч болохоос урьдчилан сэргийлэх талаар авч хэрэгжүүлж буй ажиллагаа дутмаг, нэгдсэн бодлого дутагдалтай байгааг харуулсан хэрэг юм. 2007 онд НЦГ-ын ХХҮТөвд ирсэн 1159 хүүхдийн 200

нь	633	удаа
2008 онд ирсэн	902	хүүхдийн 155 нь 504 удаа
2009 онд ирсэн	879	хүүхдийн 143 нь 627 удаа дахин давтан ирснийг анхаарахгүй байж болохгүй.

Манай улсын хүн амын 33.0 хувь⁸ нь хүүхэд буюу 18 насанд хүрээгүй хүмүүс байгаа юм. Хүүхэд гэмт хэргийн халдлагад өртсөн эрсдлийг тооцож үзэхэд 10000 хүүхэд тутамд хохирсон 11.78 хувь, нас барсан 0.95 хувь, гэмтсэн 6.28 хувь байна. Үүнээс дүгнэн үзэхэд хүүхдийн эрх ашиг хохирох, амь насаа алдах, эрүүл мэндээрээ хохирох эрсдэл өндөртэй байна гэж үзэж болно.

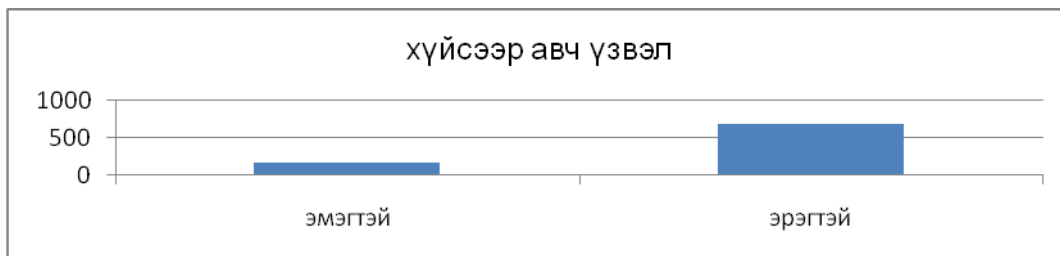
2010 онд гэмт хэргийн халдлагад 1066 хүүхэд өртөж хохирсоны 86 буюу 8.1 хувь нь нас барж, 568 буюу 53.3 хувь нь гэмтсэн байна. Нас барсан 86 хүүхдийн 48 нь 7 хүртэлх насны, 25 нь 8-13 насны, 13 нь 14-17 насны хүүхдүүд байгаа ба өртсөн гэмт хэргийн төрлөөр авч үзвэл бусдыг амиа хорлоход хүргэх хэрэгт 43, зам тээврийн осол, хэрэгт 29, бусдыг болгоомжгүй алах хэрэгт 7, хүнийг санаатай алах хэрэгт 2, өвчтөнд тусламж үзүүлэхгүй байх хэрэгт 1, хүчиндэх хэрэгт 1, бусад хэрэгт 3 өртөж нас баржээ.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас гэмт хэргийн халдлагад өртөж хохирсон 28 хүүхэд байна. Үүний 12 нь төрсөн, 1 нь үрчилж авсан, 15 нь дагавар хүүхэд байгаа юм. Хүчингийн гэмт хэргийн хохирогч нь бага насны, сургуулийн өсвөр насны хүүхдүүд олонтаа байна. 17 нас хүртэлх 152 хүүхэд хүчингийн гэмт хэрэгт өртөж, бие махбодь, сэтгэл санааны хувьд хохирсон байна. Насаар нь ангилвал 7 хүртэлх насны 13, 8-13 насны 46, 14-17 насны 93, хүүхэд хохирсон байна. Эдгээр хүүхдүүдийн 118 нь сургуулийн сурагч, 7 нь сургууль завсардсан охидууд байна. Дээрх нөхцөл байдлууд нь хүүхэд хууль болон олон улсын гэрээнд заасан эрхээ хэрэгжүүлж чадахгүй байгаагийн томоохон илрэл юм.

⁸ Иргэний бүртгэл мэдээллийн улсын төвөөс гаргасан статистикаас

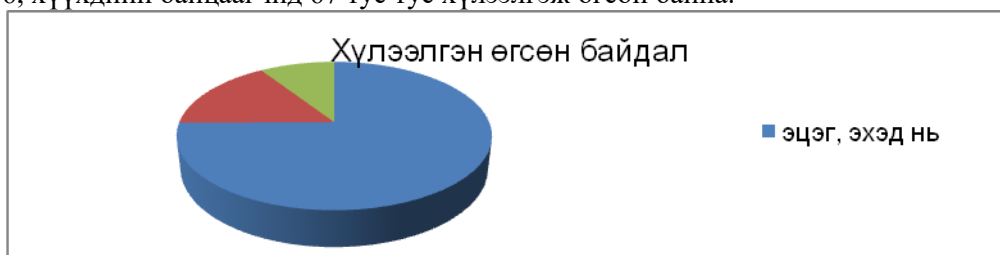
Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл үйлдэгдсэн ч, тэдний эрүүл мэнд, амь насанд аюул занал тулгараагүй л бол мэдээлэгддэггүй, бүртгэгддэггүй, далд нууц үлддэг асуудал хэвээр оршин байна.

2010 онд давхардсан тоогоор 865 хүүхэд хүлээн авсны 173 эмэгтэй, 692 эрэгтэй хүүхэд байна.

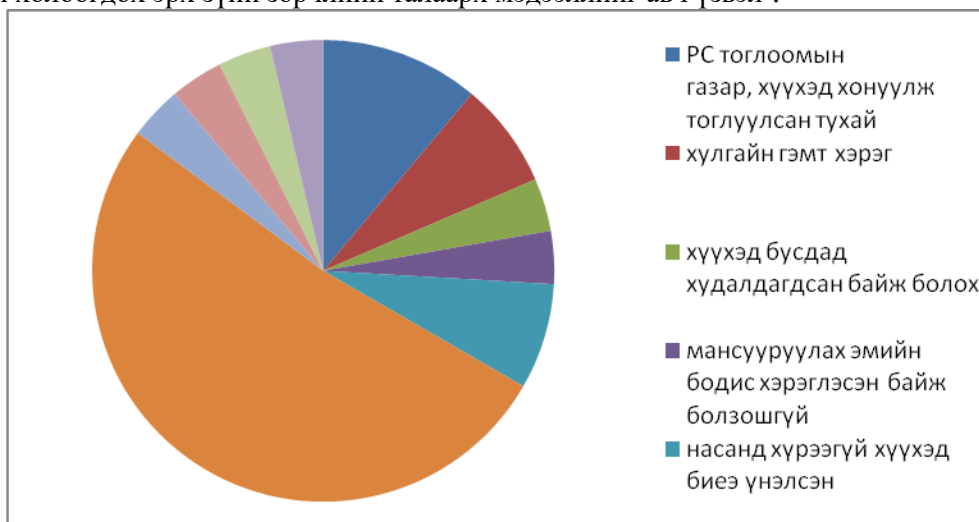

Энэ нь хараа хяналтгүй гэр бүлээсээ дайжин гарч буй хүүхдүүдийн ихэнх хувийг эрэгтэй хүүхэд эзэлж байгаа нь нэлээн анхаарал татсан хэрэг төдийгүй судлан, шинжлэж түүний шалтгааныг толруулах шаардлага буйг харуулсан хэрэг юм. Анх удаа ирсэн 194, давтан ирсэн 654, төөрсөн 26 хүүхдүүдийг хүлээн авч карт, тодорхойлолт, гар хурууны хээний дардас авч, хувийн хэрэг нээн materiaжуулжээ. Эцэг, эхийн хараа хяналтгүйн улмаас төөрсөн хүүхдийн тоо нэлээд байгаа ч хүүхэддээ хайхрамжгүй хандсан эцэг, эхчүүдэд хүлээлгэх хариуцлагын механизм байхгүй байгааг дурьдах хэрэгтэй.

Давхардсан тоогоор нийт 728 хүүхэд хүлээлгэн өгснөөс эцэг эхэд, ар гэрт нь 545, бусад төвд 116, хүүхдийн байцаагчид 67 тус тус хүлээлгэж өгсөн байна.

Эцэг, эх, ар гэрт нь хүлээлгэн өгч байгаа нь сайшаалтай хэдий ч тэдгээрийг гэр бүлдээ хэрхэн амьдарч буй болон гэр бүл нь сурч боловсрох, амьдрах эрхийг нь хангаж чадахуйц талаарх нарийвчилсан судалгаа болон хүүхэд гэр бүлдээ хэрхэн амьдарч буй талаар тавьж буй хараа хяналт сул байгааг онцлон тэмдэглэх нь зүйтэй. Түүнчлэн хүүхдийн үйл ажиллагаа, болон түүнтэй холбогдох эрх зүйн зөрчлийн талаарх мэдээллийг авч үзвэл⁹:

⁹ НЦГ-ын дэргэдэх халамж үйлчилгээний төвийн тайлан мэдээнээс

Дээрх тайлангаас үзвэл хүүхэд бэлгийн хүчирхийлэлд өртөх, бүр амь насаа алдах, бусдад хулгайлагдсан байж болзошгүй зэрэг мэдээлэл ихсэж буй нь сэтгэл эмзэглүүлж байна. Дээрх зөрчлүүдээс хамгийн ихээр үйлдэгдэж буй нь хүүхэд бэлгийн хүчирхийлэлд ихээр өртөж буй нь сэтгэл эмзэглүүлэм мэдээ юм. Түүнчлэн хүүхэд бэлгийн хүчирхийлэлд өртөж буйг дахин нотолсон нэгэн баримт бол нийслэлийн эрүүл мэндийн газраас гаргасан тайлангаас бид бэлхнээ харж болно. Үүнд дурьдсанаар 13 хүүхдийг ДОХ буюу бэлгийн замын халдварт илрүүлэх шинжилгээнд хамруулж бэлгийн замын өвчинтэй 10 хүүхдийг илрүүлж эмчилсэн¹⁰ тухай дурьдсан байна.

Энэ нь насанд хүрээгүй хараа хяналтгүй хүүхдүүдийн дунд бэлгийн хүчирхийлэл, биеэ үнэлэх явдал ямар түвшинд байгаа болон түүнд холбогдох эрх зүйн зохицуулалтын хэрэгжилт хангалтгүй байгааг харуулсан хэрэг юм. Тухайлбал арван найман насанд хүрээгүй хүнтэй бэлгийн хурьцал үйлдэх, БЗХӨ халдаах гэх мэт эрүүгийн хуулинд заасан зүйлүүдийн хэрэгжилт, эрүүгийн эрх зүйн шинжийг тодорхойлох шаардлагатайг харуулсан хэрэг гэж үзэж байна. Тиймээс төрөөс хүүхдийн эрх зүйн зөрчил, гэмт хэргийн золиос болгохгүй байх талаар бодлогын хэмжээнд авч үзэх шаардлагатай байна.

2010 онд хүүхэд халамж үйлчилгээний төв нь “Хүүхэд хамгаалал аян”-ны хүрээнд хүйтний улирал эхэлж байгаатай холбогдуулан нийслэл хотоор хараа хяналтгүй, гудамжны орц хонгил, олон нийтийн газраар тэнэж хэсүүчлэн амьдарч байгаа хүүхдүүдийг даарч осгох, өвчинд нэрвэгдэх, гэмт хэрэг зөрчилд өртөх болон аливаа эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх зорилго бүхий ажлын төлөвлөгөө гарган, бие бүрэлдэхүүнд танилцуулан хэрэгжүүлэх дараахь ажлыг хийж гүйцэтгэв. Үүнд:

1. Гудамж, орц хонгил, олон нийтийн газраар хэсүүчлэн яваа хүүхдүүдийг олж илрүүлэн тэднийг төвийн байранд байрлуулан халамж үйлчилгээнд хамруулах нэгдсэн арга хэмжээ зохиох алба хаагчдын ажиллах хуваарь гарган ажиллав.

2. Нийт 6 удаа нэгдсэн арга хэмжээг зохиож 56 хүүхдийг төвд байрлуулж, хүүхэд тус бүрд хувийн хэрэг нээж, нөхцөл байдлын үнэлгээ хийж, ажиллах төлөвлөгөө боловсруулж, асуудлыг шийдвэрлэв. Нийслэлийн хөдөлгөөнт эргүүлийн газар, Баянгол дүүргийн цагдаагийн хэлтэс, нийслэлийн хүүхдийн төлөө газартай хамтран ажилласан. Нийт 80 хүүхэд хүлээлгэн өгснөөс эцэг эхэд нь 34, хотын дотор хаягаар хүлээлгэж өгсөн 24, хөгжим хүүхдийн хөгжилд 4, насанд хүрсэн тодорхой хаягтай 1, хүүхдийн байцаагчид 17 хүүхдийг тус тус хүлээлгэж өгсөн байна.

3. 81 хүүхдэд эрүүл мэндийн түвшин тогтоох үзлэг хийж өвчтэй 46 хүүхдийг оншилж эмчлүүлэв.

4. Төвд ирсэн хүүхдийн талаар нийслэлийн цагдаагийн газрын өглөөний рапортанд мэдээлж харьяа дүүргийн байцаагч нар хүрэлцэн ирж асуудлыг шийдвэрлэдэг болно.

5. Төвд байрласан хүүхдүүдийн нэгдсэн бүртгэлийг компьютерийн сүлжээнд бүртгэж, цахим бүртгэлд хамааруулж ажиллах.

6. Хүүхдүүдийн хувийн ариун цэврийг сахиулж дотуур хувцас, ариун цэврийн хэрэгсэл, ОО, сойз, саван, шампунь, үсчний үйлчилгээнд хамааруулах.

7. ДОХ-ын эсрэг дэлхий нийтийн өдрийг тохиолдуулан 33 хүүхдэд ДОХ-оос урьдчилан сэргийлэх зөвлөгөө өгч санамж гарын авлага өгч сэрэмжлүүлэх.

8. Нийт 71 хүүхдийг хүн ам орон сууцны улсын тооллогод бүртгүүлэх

9. Улаанбаатар хотын гудамж талбай олон нийтийн газраар тодорхой зорилгогүй сэлгүүцэн орц хонгилоор хоноглон хоног төөрүүлж байгаа хүүхдүүдийг гэмт хэрэг зөрчилд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх улмаар хараа хяналтгүй хүүхдүүдэд өөрийн авъяас чадвараа нээн хөгжүүлэн нийгмийн амьдралд идэвхитэй оролцон муу зуршил, үзэл бодлоосоо хөндийрөн нийгмийн идэвхтэй гишүүн болон төлөвшиж хүмүүжин нийгэмшүүлэх зорилгоор Нийгэм хамгаалал хөдөлмөрийн яамны санаачлагаар “Хөгжим- Хүүхдийн хөгжилд” төслийг хэрэгжүүлж эхлээд байна.

10. Нийслэлийн цагдаагын газрын хүүхэд хамгаалал, хаяг тогтоох төвөөр удаа дараа ирдэг 2-10 жил тэнэмэл байдлаар амьдарч ирсэн 50 хүүхдийг сонгон нийслэлийн засаг даргын тамгын газрын хүүхэд сургалт хүмүүжлийн тусгай төвд байршуулан хичээл сургалтын ажлыг төлөвлөгөөний дагуу явуулж байсан бөгөөд үйл ажиллагааны талаа

¹⁰ Нийслэлийн эрүүл мэндийн газраас гаргасан тайлан мэдээн дээр хийсэн статистик

UBS телевизээр долоо хоног бүрийн бямба, ням гарагуудын 19.00 цагаас “Гэртээ харих зам” зорилгот цуврал нэвтрүүлэг хийж олон түмэнд хандан тэдний анхаарлыг хараа хяналтгүй хүүхдийн асуудлыг шийдвэрлэхэд хандуулж байна.

11. 2010 оны 12-р сарын 01-нд уг төсөлд 3 хүүхдийг \Эрдэнэбаатарын Төмөрсүх 16 нас, Цогтын Баттулга 16 нас, Баттулгын Өлзий-орших 15 нас\ шинээр нэмж орууллаа.

12. Нийслэлийн цагдаагийн газрын хүүхэд хамгаалал, хаяг тогтоох төв нь дээрхи төсөлд хамруулан давхардсан тоогоор 61 хүүхэд хүргүүлсэн боловч зарим нэн нь оргон нийслэл хотоор үргэлжлүүлэн тэнүүчлэх зэргээр зугтан өнөөдрийн байдлаар 35 хүүхэд төсөлд амжилттай хамрагдан нийгэмшүүлэх зорилго, шаардлагын дагуу тус төвд нь БГД-ийн 6-р хорооны нутаг дэвсгэрт байрлах 52-ын 1-р байранд шилжин ирж, үйл ажиллагаагаа явуулж байна. ХУД-ийн 11-р хороонд байрлах төвийн байранд батлагдсан хуваарийн дагуу 24 цагийн жижүүр томилогдон ажилласан болно. Дотуур байранд байршин “Хөгжим хүүхдийн хөгжилд” хөтөлбөрт хамрагдаж байгаа хүүхдүүдийн тогтолтыг Ерөнхий сайд болон засгийн газрын гишүүдэд, НХХЯамны салбарын хамт олонд, ЦЕГ-ын зөвлөлийн гишүүдэд, НЦГ, Дүүргүүдийн ЦХ-үүдийн удирдах бүрэлдэхүүнд, Батлан Хамгаалах Яамны удирдах болон Батлан Хамгаалах Яамны дэргэдэх Тэмүүжин сургуулийн сонсогч нарт, Орчлон дунд сургуулийн сурагчдад Дархан-уул аймаг, Сэлэнгэ аймаг, Орхон аймгуудад зохион байгуулав.

13. Дотуур байранд байрлаж буй хүүхдүүдэд ХХХТТ-өөс бие бялдарын сургалт 123 удаа, 123 цаг, Эрх зүйн сургалт 14 удаа 14 цаг, монгол хэлний сургалт 26 удаа 26 цаг, Унших бичиг 9 удаа 9 цаг, Оёдол 9 удаа 23 цаг, Зургийн хичээл 5 удаа 6 цаг, Эрүүл Мэндийн сургалт 5 удаа 9 цаг, ДЗОУБ-аас дуу хөгжим 11 удаа 18 цаг, Зохион бүтээх сургалт 1 удаа 2 цаг, сэтгэл зүйн сургалт 9 удаа 6 цаг, Швед Монголын нийгэмлэгээс 3 удаа 7 цаг,

14. Хүний наймаанаас урьдчилан сэргийлэх сургалт 1 удаа 2 цаг, Монгол хэлний цагаан толгой, Англи хэлний хар яриа сургалт 5 цаг, англи хэлний сургалт Том ном унших арга зүй 2 цаг, Шүрэн урлалын сургалт 2 цаг, хүүхэд өөрийгөө тодорхойлох зан төлөвийн тоглоом 3 цаг, хүний эрхийн тухай ойлголт 2 цаг, Циркийн сургалт 7 цаг, Хүн худалдаалах ялангуяа хүүхэд эмэгтэйчүүд бэлгийн мөлжлөгөөс урьдчилан сэргийлэх сэдвийн сургалт 1 цаг,

15. Архи тамхины хор уршиг сэдэвт сургалт 3 цаг, насанд хүрээгүй хүмүүс гэмт хэргийн хохирогч болох нь сургалт 2 цаг 30 минут, хүний эрхийн тухай ойлголт 2цаг, Стресс тайлах арга зам сургалт 1 цаг, ДОХ-ын тухай сургалт 1 цаг, Ёс суртахууны соёл, эх оронч үзэл сургалт 1 цаг, хөгжим хүүхдийн хөгжимд төсөлд хамрагдаж буй хүүхдүүдэд албан бус монгол хэл, математик, зураг, англи хэлний хичээлийг өдөр бүр 4 цаг, морин хуур, найрал дууны хичээлийг өдөр бүр 4 цаг, тамхины хор хөнөөл сэдвээр 2 цаг, бэлгийн мөлжлөгөөс урьдчилан сэргийлэх сэдвээр 2 цагаар тус тус зохион явуулсан¹¹ байна.

Цагдаагийн байгууллагаас хараа хяналтгүй хүүхдэд үзүүлж буй үйлчилгээний хувьд гагцхүү Улаанбаатар хотод бус аж үйлдвэр хөгжсөн томоохон хотууд руу чиглэх болсон нь сайшаалтай хэрэг юм. Энэхүү ажиллагааг улам өргөжүүлэн хөдөө орон нутаг руу чиглүүлэх шаардлагатай байна. Учир нь цагдаагийн байгууллагаас үзүүлж буй энэхүү үйл ажиллагааны тайлан, мэдээнээс үзэхэд хөдөө орон нутгийн хүүхдүүдийн талаар огт дурьдагдаагүй байгаа нь анхаарал татсан асуудал юм.

Энэ байдлаар үзвэл хараа хяналтгүй хүүхэд гагцхүү хотжилтоос улбаатай нийгмийн үзэгдэл болж таараад байна. Харин хүүхэд хараа хяналтгүй болж буй шалтгаан нь гэр бүл салалт, эцэг эхийн харьцаа, нийгэм эдийн засгийн тогтворгүй байдал, найз нөхдийн хүрээлэл болон орчин тойрны насанд хүрсэн хүмүүсийн буруу үлгэр дуриалал, хүчирхийлэл, дарамт шахалт, өөрийнх нь хүсэл зориг зэрэг олон хүчин зүйлээс хамаарсан байдаг. Тиймээс хөдөө орон нутагт гэр бүлийн харьцаа маш сайн байдаг уу гэвэл бас л худал зүйл юм. Хөдөө орон нутаг дахь цагдаагийн байгууллагын хажууд хараа хяналтгүй хүүхдийн талаарх асуудал эрхэлсэн байцаагчийг томилон ажиллалуулах саналтай байна. Харин хүүхдийг боловсрол эзэмшүүлэх талаар сургалт, хичээл гэх төдийхнөөс өөр хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ хомс байгаа нь хүүхдийн

¹¹ НЦГ-ын дэргэдэх хүүхдийн халамж үйлчилгээний төвийн 2010 оны тайлангаас

сурч боловсрох эрх төдийлөн хангаж чадахгүй байгааг харуулсан хэрэг. Түүгээр зогсохгүй тус төвд байрлаж буй хараа хяналтгүй хүүхдээс түүвэрчилсэн судалгааны дүнгээс үзэхэд 14-16 насны хүүхдийг хамруулсан. Эдгээр хүүхдүүд бичиг үсэг тайлагдаагүй нь бичгийн хэв болон монгол хэлний зөв бичих дүрэм мэдэхгүй байгаа нь харамсалтай.

Тус тайлан мэдээнээс үзэхэд хүүхдийг бичиг баримтжуулах /иргэний үнэмлэх, төрсний гэрчилгээ, эрүүл мэндийн даатгалын дэвтэр зэрэг болно/ ажиллагааг тогтмол зохион байгуулж тэднийг нийгмийн амьдралд оролцох эрхийг хангах, эдлүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаа дутмаг байна. Тухайлбал хүний хөгжил сангаас олгож буй мөнгөн тэтгэмж авах эрх үүссэн нэг ч хүүхдийн тухай дурьдаагүй байна.

2010 онд “Хувь заяа” төслийн хүрээнд хийсэн ажлын ажлын тайланг авч үзвэл:

- 1996-2009 онуудад тус төвд байрлаж байсан хүүхдүүдийг олж цуглуулах, тэлнийг үйл ажиллагаанд оролцуулах зорилгоор мэдээлэл цуглуулж, маршрутын чиглэлээр нийт 5 удаа арга хэмжээ зохиож, 15 хүүхдийг .
- 1996-2009 онуудад тус төвд ажиллаж байсан ахмад ажилтнуудад урилга хүргүүлж, 5 ахмад ажилтантай уулзах.
- Төрийн болон төрийн бус байгууллагын төлөөлөгчдийг урьж 8 ажилтныг уулзалтанд оролцуулах зэрэг ажлуудыг зохион байгуулахаар төлөвлөсөн байна.

Тус уулзалтын үр дүнгийн талаар авч үзвэл:

Уулзалтыг 2010 оны 05 дугаар сарын 18-ны өдөр 10.00-21.00 цагт “Намуун” зочид буудлын рестораны танхимд зохион явуулав. Уулзалтанд: хүүхдүүдийг төлөөлж 15, ахмад ажилтнуудыг төлөөлж 5, “Нелп” төвийн 2, Хүүхэд сургалт хүмүүжлийн тусгай төвийн 2, “Хөгжлийн баянбүрд” төвийн 2, Хүүхдийн халамж үйлчилгээний төвийн 20, Нийслэлийн хүүхдийн төлөө газрын 2, нийт 50 хүн оролцуулан нэлээд өргөн хүрээтэй ажиллагаа зохион байгуулсан байна.

- Хүүхдийн халамж үйлчилгээний төвийн 15 алба хаагч 1996-2009 онд тус төвд давхардсан тоогоор 20094 хүүхдийн бүртгэл судалгаандаа хамруулсан байна. Дээрх тоон үзүүлэлт нь хүн ам цөөн манай орны хувьд нийт хүн амын нэг хувийг эзлэх болсон нь төр засгийн бодлогыг анхааран чиглүүлэх шаардлага зүй ёсоор урган гарч байгааг илтгэн харуулсан хэрэг юм.
- Тодруулгаас: Бүртгэлд хамрагдсан 20094 хүүхдийн 630 хүүхдийн одоогийн нөхцөл байдал тогтоогдсон ба энэ нь нийт хүүхдийн 3.1%-ийг эзэлж байна. Нас барсан 15, ял эдэлж байгаа 21, биеэ үнэлэгч 10, ор сураггүй 5, архаг архичин 10, хог түүгч 13 иргэн тогтоогдов. Тухайн үед охидын судалгаанд хамрагдсан 149 охиоос 34 буюу 22.8% нь тогтоогдсон болно. Эдгээр 34 охидын 15 нь буюу 44.1 % нь биеэ үнэлэгч болсон нь тогтоогдсон байна. Хүүхдийн халамж үйлчилгээний төвөөр дамжин хүмүүжсэн хүүхдийн нэлээдгүй хувь нь нийгэмд архичин, биеэ үнэлэгч, зүй бусаар нас барсан, сураггүй алга болсон зэрэг сэтгэл эмзэглэм судалгаа гарсан нь энэ төвийн үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох, үйл ажиллагааг нь өргөтгөх бодит хэрэгцээ, шаардлага тулгараад байгаад харуулсан баримт юм.

Халамж үйлчилгээний төвийн үйл ажиллагааны тайлангаас харахад хүүхдийг нийгэмшүүлэх, сурч боловсрох эрхийг хангах талаар багагүй арга хэмжээ зохиодог хэдий ч төдийлөн үр дүнд хүрч чадахгүй байгаа нь дээрх судалгаанаас харагдаж байна. Иймээс эдгээр хүүхдүүд нь насанд хүрч халамж үйлчилгээний төвөөс гараад орох оронгүй, очих ах, дүү, аав, ээж, хамаатан садангүй учир дахин гудамжинд траншайд амьдрах, тогтвортой ажлын байр байхгүй учир хог түүх, гэмт хэрэг үйлдэх замаар мөнгө олж хоногийн хоолоо залгуулах, бусдад уруу татагдан архи, тамхинд донтох зэрэг эмгэнэлт байдал нэгэнт газар авчээ. Энэ байдлыг таслан зогсоож иргэдийнхээ эрх, эрх чөлөөг эдлэх боломжийг олгох нь ардчилсан төрийн үндсэн хуулиараа тунхагласан үүрэг мөн. Дээрх үүргийнхээ хэрэгжилтийг бага боловч хангахын тулд хараа хяналтгүй хүүхдийн эрхийг хамгаалах нь нэн тэргүүний тулгамдсан асуудлуудын нэг болжээ.

Тиймээс хүүхдийн халамж үйлчилгээний төвийн хүүхдийн нийгэмшилт хийгээд насанд хүрч халамж үйлчилгээний төвөөс гарахад нь ажлын байр, түр хугацаагаар боловч амьдрах орон байр болон амьдралын зайлшгүй хэрэгцээт наад захын эд зүйл зэргээр нэг удаа хангаж байх талаар анхаарах нь зүйтэй. Амьдралынхаа наад захын нэн чухал хэрэгцээгээ хангаж чадахгүй

байгаагийн улмаас нийгэмд орон гэргүй, тэнэмэл, архичин, биеэ үнэлэгчид, гэмт хэрэгтэнүүд бий болсоор байгааг анхаарах нь зүйн хэрэг биз ээ.

Харин НЦГ-ын дэргэдэх хүүхдийн халамж үйлчилгээний төвийн алба хаагчдаас авсан бидний судалгаагаар дээрх байдлыг шийдвэрлэх арга замын талаар нэгдсэн саналтай байсан. Тус судалгаанд хамрагдсан алба хаагчид хараа хяналтгүй хүүхдийг цэргийн зохион байгуулалттай сургууль нээх замаар тэднийг нийгэмшүүлэх, цаашлаад насанд хүрсэн хойно нь ч мөн ажлын байраар ч хангах боломжтой юм гэсэн санал дэвшүүлсэн нь цаашид нарийвчлан судлах шаардлагатай.